

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

Community-Based Healthy Tourism Patterns for Sustainable Development of
Community-Based Enterprise Networking in Prajinburi Province

วุฒิชชาติ สุนทรสมย์¹ และ ปิยะพร ธรรมชาติ²

Uttichat Soonthonsma¹ and Piyaporn Thammachart²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนของจังหวัดปราจีนบุรี และศึกษาระดับการสนับสนุนของภาครัฐและภาคเอกชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี รวมทั้งศึกษาและเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนใช้การวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน ตัวแทนชุมชนจำนวน 11 คน และนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและร่วมทำกิจกรรมเชิงสุขภาพกับชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 22 คน

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า กลุ่มชุมชนและตัวแทนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ กลุ่มปลูกและแปรรูปสมุนไพรไทย มีความสนใจ และเข้าใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี มีความรู้ด้านสมุนไพรและการบำบัดเพื่อสุขภาพ รวมถึงชุมชนเองก็มีศักยภาพเพียงพอต่อการรวมกลุ่มในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าว จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนโดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านเครือข่ายและทำให้เกิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนรวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายของธุรกิจชุมชน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน การท่องเที่ยวชุมชนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

¹รองศาสตราจารย์ประจำ สาขาการตลาดคณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา

²อาจารย์ประจำ สาขาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Assoc.Prof. in Marketing department, Faculty of Management and Tourism, Burapha University

²Head of International Business department, Faculty of Management and Tourism, Burapha University

Abstract

The purposes of this study were to analyze the managerial potentiality of health tourism community-based enterprises for cluster development in Prachinburi, to study government and private sectors supports to community-based tourism enterprises participation for network development, and to propose an appreciated community-based health tourism of Prachinburi. Mixed-method through the Participative Action Research (PAR) was conducted. 33 samples of community leader and representatives of local government officers and private sector as well as visitors in Prachinburi, purposively selected, were the research participants.

The study found that such community leaders and representatives as herb manufacturers were understanding the concept of and interested in promoting the community-based health tourism, including had adequately community potentiality to cluster development for health tourism. However, sophisticated managements under local government and private sectors supports will enable the community-based health tourism to encourage the participative from all community and related sectors for the sustainable community based health tourism network development.

Keywords: Community-Based Enterprise Networking Development, Community-Based Tourism, Health Tourism

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้รับความนิยมนอกจากกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งมีความใส่ใจในสุขภาพ และตอบรับกระแสของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นสปา การเสริมความงาม นวดแผนไทย หรือแม้แต่กิจกรรมอาบน้ำแร่แช่น้ำพุร้อนเพื่อสุขภาพ ซึ่งจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย ได้แก่ ชุมพร ระนอง นครศรีธรรมราช เชียงใหม่ เชียงราย และในภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี จันทบุรี ปราจีนบุรีนั้น บางแห่งมีแหล่งน้ำแร่และหลายแห่งมีการบำบัดรักษาเชิงสุขภาพเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง จนประเทศไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดิต 1 ใน 5 ของโลกโดยมีน้ำพุร้อน และน้ำแร่ตลอดจน แหล่งปลูกและแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรซึ่งเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของทุกจังหวัดที่กล่าวมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2556)

จังหวัดปราจีนบุรีเป็นจังหวัดชายแดนด้านตะวันออกของไทย มีระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ เพียง 230 กิโลเมตร ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้ทั้งทางรถยนต์โดยสารประจำทาง และรถไฟ จังหวัดปราจีนบุรีเป็นจังหวัดที่มีพื้นดินและป่าไม้อย่างอุดมสมบูรณ์ และมีความ

หลากหลายทางชีวภาพ อาจกล่าวได้ว่าเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในดิน ตลอดจนมีแหล่งน้ำธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น จนทำให้เกิดความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวด้านการเกษตร ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จึงประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ทำให้จังหวัดมีแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่หลากหลาย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น สวนผลไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับ และสวนสมุนไพร ความสวยงามและความมั่งคั่งทางทรัพยากรธรรมชาตินี้เองจึงทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้านการแพทย์ทางเลือกที่เรียกว่าการแพทย์แผนไทยแบบประยุกต์ อาศัยภูมิปัญญา การดูแลและบำบัดรักษาอาการและโรคด้วยวิถีด้านภูมิปัญญาที่เอื้อได้จากการแปรรูปสมุนไพร โดยทางจังหวัดได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 5 แนวทาง (สรุปยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา (พ.ศ.2553-2557) ดังนี้

1. พัฒนาระบบการผลิต ขยายเครือข่ายการปลูกสมุนไพร จัดระบบควบคุม ตรวจสอบรับรองคุณภาพสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐานครบวงจร
2. ขยายช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร และการบริการแพทย์แผนไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการตลาดเชิงรุก
4. พัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยให้มีชื่อเสียงระดับสากล

5. ส่งเสริมการวิจัย ผลิตภัณฑ์ และการบริการ แพทย์แผนไทยอย่างต่อเนื่อง

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงสามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัดปทุมหลายพันล้านบาท โดยประมาณการรายได้จากผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดปทุมบุรี ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 เป็นมูลค่า 1,513.12 ล้านบาท (กรมการท่องเที่ยว, 2558) คิดเป็นประมาณร้อยละ 7 ของรายได้จากผู้เยี่ยมเยือนทั่วประเทศ ด้วยจังหวัดปทุมบุรีมีจุดเด่นในด้านความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและผืนป่ามรดกโลกดงพญาเย็น-เขาใหญ่ ซึ่งเป็นวนอุทยานแห่งชาติที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ จังหวัดปทุมบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ตลอดจนพืชสมุนไพรที่อุดมสมบูรณ์และมีชื่อเสียง จนมีการจัดตั้งหมู่บ้านปลูกพืชสมุนไพรที่มีชื่อเสียงทั้งระดับประเทศ และนานาชาติ คือหมู่บ้านดงบัง และมีชมรมธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อเป็นตัวแทนภาคธุรกิจเอกชนในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวได้แก่ ที่พัก แหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ระบบคมนาคมขนส่ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ และสถาบันการศึกษา เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพดังกล่าว เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพที่มุ่งในการสร้างเสริมความสุขภาพสบายใจ มิได้มุ่งเป็นในเชิงการรักษาโรคจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี โดยอาศัยแกนหลักคือ ชุมชน (Community-Based Tourism) การบริหารจัดการของชุมชนเกิดขึ้นทั่วไปในประเทศคือพัฒนาแต่ไม่อาจพัฒนาขยายตัวได้เนื่องจากสาเหตุ 4 ประการคือประการแรกชุมชนในประเทศต้องพัฒนามีหลากหลายรูปแบบหลากหลายชุมชน กระจัดกระจายกันอยู่ไม่สัมพันธ์กัน ประการที่สอง ความรู้ความสามารถในการจัดการเชิงธุรกิจของชุมชนยังมีน้อยและบางส่วนยังต้องอาศัยทุนจากภายนอก ประการที่สามการพัฒนาเทคโนโลยีมีจำกัด และประการที่สี่ความสามารถทางการตลาดมีจำกัดตลาดไม่แน่นอนขยายตัวได้

ยาก โดยขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง (โฆเซิต ปันเปี่ยมรัตน์, 2546) ปัจจัยเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายชุมชน (Community-Based Network)

การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายมิได้เกิดขึ้นได้ง่าย ดังนั้นจังหวัดจึงได้สรรงสนับสนุนจากการดำเนินงานด้วยแผนยุทธศาสตร์โดยกรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2555-พ.ศ. 2559 ซึ่งสนับสนุนนโยบายของภาครัฐในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอันได้แก่ วิสาหกิจชุมชนเพื่อเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้น การสร้างสรรค์ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข โดยการแก้ปัญหาครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ และเสริมสร้างความสุขมวลรวมของชุมชนอาศัยรากฐานการพัฒนาด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของการบริหารงานจัดการชุมชน ด้วยกลยุทธ์การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทไทย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของพลังของผู้นำ องค์กร เครือข่าย ในการขับเคลื่อนและบูรณาการแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ ตลอดจนยังเป็นการส่งเสริมการบริหารจัดการความรู้ของชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยการพัฒนาผู้ผลิต ผู้ประกอบการและตลาด และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ปรากฏสู่เวทีโลก การบริหารจัดการของชุมชนหมู่บ้านปลูกพืชสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของจังหวัด ร่วมกับชมรมธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัด

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางการเกษตรนี้ นอกจากจะสามารถเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชนผ่านการส่งเสริมธรรมาภิบาลของกองทุนหมู่บ้านในชุมชนแล้ว ยังมีการพัฒนาทุนชุมชนให้มั่นคงสู่เศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์ และ เสริมสร้างองค์กรให้มีขีดสมรรถนะสูง โดยการพัฒนาเครือข่ายชุมชนในด้านที่เป็นจุดแข็งและสามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยชุมชนถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาการทำงานร่วมกันทั้งเชิงนโยบายและทางปฏิบัติเพื่อการเติบโตและขยายฐานการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในจังหวัดปทุมบุรีซึ่งเป็นความร่วมมือและผลักดันให้ท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาระดับหนึ่งร่วมกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายมุ่งไปสู่ความยั่งยืน

ของการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วนในท้องถิ่น อีกทั้งยังทำให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม และการวางแผนเชิงรุกล่วงหน้าเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ดังนั้น การสร้างเครือข่ายชุมชน จึงถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการอยู่ร่วมกันโดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนได้

การมุ่งเน้นสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนร่วมกันจัดการชีวิตของตนเองด้วยการเน้น “คน” และ “กลุ่ม” ที่เป็นชุมชนได้เข้ามาร่วมกระบวนการวิจัย ตั้งแต่เริ่มกระบวนการคิดค้นปัญหา จวบจนหาคำตอบ เรียกว่า การวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชน ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2554-2564) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) และ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มุ่งเน้นการพัฒนาสู่ชุมชนผ่านการสร้างรากฐานของชุมชนและอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นการกระจายรายได้โดยการท่องเที่ยวอย่างครบวงจรซึ่งได้ขยายมาสู่การพัฒนาเครือข่ายชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งให้ชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักการพึ่งพาตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวขนาดเล็กของชุมชนไม่สามารถจัดการบริการได้ทุกอย่างครบวงจรด้วยตนเองจึงมีความจำเป็นต้องมีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพที่มีเอกลักษณ์ของพื้นที่ในจังหวัดปราจีนบุรี ทั้งนี้ โดยอาศัยการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันและใกล้เคียงกันร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2557)

อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิสาหกิจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี ยังมีปัญหาด้านความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการ ขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ทำให้ยังขาดศักยภาพและเอกภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวและบริการให้เข้มแข็งโดยมีลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ดังนั้นการรวมกลุ่มเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึง

เป็นวิธีหนึ่งในการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการในธุรกิจท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษา ฯลฯ ผนวกไว้ร่วมกันอย่างครบวงจรในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงการรวมกลุ่มของชุมชน โดยใช้หลักที่มุ่งประสานความร่วมมือกันกับเครือข่าย และไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และประการสำคัญไม่เบียดเบียนและเอาเปรียบธรรมชาติ ในการจัดการดังกล่าว เพื่อมุ่งไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยนี้มี 3 ประการคือเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนของจังหวัดปราจีนบุรี ตลอดจนศึกษาระดับการสนับสนุนของภาครัฐและภาคเอกชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีรวมทั้งศึกษาและเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีที่ส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัยและขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยคณะผู้วิจัยกำหนดให้มีการดำเนินการศึกษาตามกิจกรรมหลักได้แก่ การศึกษาความเหมาะสม การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านปลูกสมุนไพรบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี การนำแผนไปปฏิบัติ และกระบวนการติดตามผลซึ่งกลุ่มประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย 4 กลุ่มดังต่อไปนี้ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้แทนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปราจีนบุรี ผู้รับผิดชอบของโรงพยาบาลที่มีบริการทางการแพทย์ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำนวน 2 หน่วยงานๆ ละ 1 คน ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ ประธานชมรมการท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรีจำนวน 1 คน ตัวแทนชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรและไม้ดอกไม้ประดับจำนวน 8 คน และนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว

และร่วมทำกิจกรรมเชิงสุขภาพกับชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 22 คน

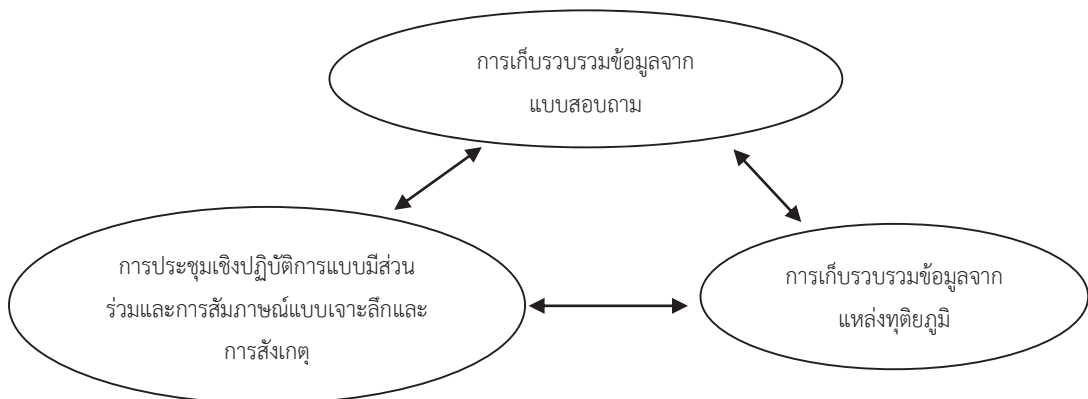
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือ 3 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถาม การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำนวน 1 ครั้ง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร หนังสือ ตำรา ตลอดจนบทความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่จัดขึ้น ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามนั้น ได้ทำการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวและร่วมทำกิจกรรมเชิงสุขภาพกับชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมี

หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้แทนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปราจีนบุรี ผู้รับผิดชอบของโรงพยาบาลที่มีบริการทางการแพทย์ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังภาพ 1

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรกคือแบบสอบถามที่ผู้ตอบสามารถตอบได้เองและมีโครงสร้าง ซึ่งปรับปรุงจากแบบสอบถามของวุฒิชชาติ สุนทรสมัย (2547) เรื่อง แนวทางการพัฒนาเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ประเภทร้านอาหาร ในเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรีที่มีค่าความเชื่อมั่นที่สูงคือ Cronbach's alpha เท่ากับ 0.85 (Cronbach, 1951) และประเภทที่สองคือแบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุด ประกอบด้วย

ภาพ 1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนร่วมได้มีการประชุมกับหลายภาคส่วนประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ ประธานชมรมการท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรีตัวแทนชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรและไม้ดอกไม้ประดับและนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและร่วมทำกิจกรรมเชิงสุขภาพกับชุมชนในจังหวัดปราจีนบุรี นอกจากนั้นยังมีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับตัวแทนกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ ประธานชมรมการท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรีตัวแทนชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรและไม้ดอกไม้ประดับ ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี และผู้แทน

ชุดที่ 1 เรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้กับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และชุดที่ 2 เรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืนสำหรับสัมภาษณ์ชมรมรักการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาประเด็นที่สำคัญ ด้วยการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค การ

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กรอบแนวคิด ทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรม

กรอบแนวความคิดในการวิจัยนี้ (ภาพ 2) สอดคล้องกับแนวความคิดการท่องเที่ยวชุมชน ควรมีความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นพลังผลักดันให้ชุมชน เห็นความสำคัญและสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชนที่อาศัยอยู่ให้เป็นจุดดึงดูดของแขกผู้เยี่ยมเยือนประทับใจเมื่อได้มาเยือน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้นิยาม ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไว้ว่า

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวท่องเที่ยวที่มีความงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสอดแทรกด้วยวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และ สิ่งแวดล้อมต่างๆ รวมตลอดจน การศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อการดูแล และการบำบัด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต การดำรงชีวิต และพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ / หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ ได้แก่การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ คลายเครียด และมีการรับคำปรึกษาแนะนำด้านการดูแลสุขภาพกาย และจิตใจ มีการแนะนำการออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวด / อบ / ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจน การตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล และอื่นๆ

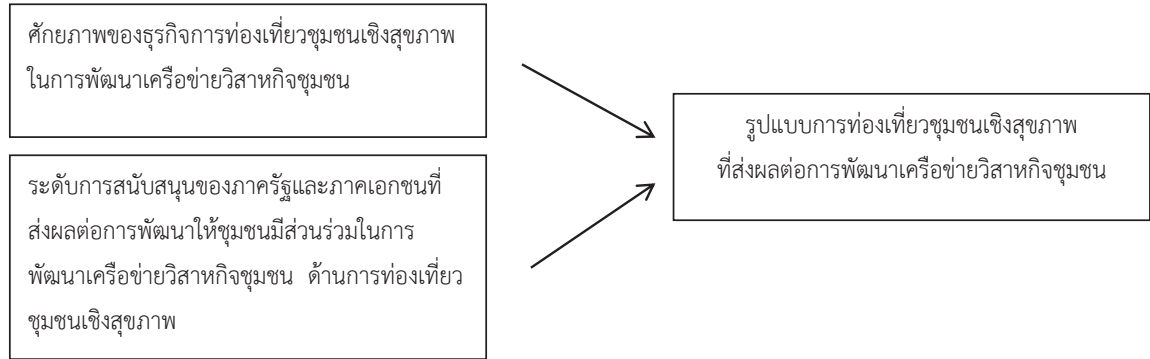
ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอาจแบ่งออกได้ตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรมและกิจกรรม

การท่องเที่ยวตามการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็น 2 ประเภทดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552)

1. การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) การท่องเที่ยวแบบนี้เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจโดยเจียดเวลาจากการเดินทางท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำร่วมกันด้านการส่งเสริมสุขภาพในที่พักหรือนอกที่พักรวมกันถูกต้องตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง ซึ่งดำเนินการโดยชุมชน ได้แก่ จัดการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน ทดลองต้มหรืออบสมุนไพร เดินชมสวนสมุนไพรที่จัดไว้ตามธรรมชาติและ จัดให้เข้าร่วมการแพทย์แบบภูมิปัญญาชาวบ้านโดยมีความเชื่อมโยงกับโรงพยาบาล และมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สนุก และสาระความรู้เกี่ยวกับการปลูกสมุนไพร

2. การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) หรือ การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และสุขภาพ (Medical Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยว ณ สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจหรือเป็นสถานที่ที่จัดไว้สำหรับการบำบัดรักษา เพื่อกิจกรรมด้านการบำบัดรักษาสุขภาพ การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล หรือสถานที่ที่มีบุคลากร กระบวนการ และการบริการที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน เช่น การเดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวแล้วมีการตรวจร่างกายการรักษาโรคต่างๆ ร่วมด้วย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสุขภาพใน

ภาพ 2 กรอบแนวความคิด

ประเทศไทยจะมุ่งเน้นด้านการบริหารจัดการที่อาศัยชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นแกนหลัก ที่พบข้อสรุปที่คล้ายๆ กัน คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมักเริ่มจากการที่ท้องถิ่นมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่พร้อมรับการพัฒนา โดยอาศัยภูมิปัญญาทั้งด้านการแพทย์ สมุนไพร วิถีชีวิตและการดูแลตนเอง และทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบริหารด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตลอดจนอาศัยธุรกิจหรือวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องในระบบการท่องเที่ยว ได้แก่ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายของฝากและของที่ระลึก โรงแรม ที่พัก ธุรกิจโรงพยาบาลและสถานพยาบาลที่เชื่อมโยงกันอย่างมีคุณภาพด้านการบริการ รวมถึงการที่หน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ได้แก่ หัวหน้าชุมชน ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานของกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ รวมถึงลดจนการสนับสนุนด้านปัจจัยสาธารณูปโภคพื้นฐานจากภาครัฐ ได้แก่ กรมทางหลวงชนบท สถานีอนามัย กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น ตามงานวิจัยที่ศึกษาโดยสุชาติ วงษ์ชัยภูมิ (2551), นพมลลี เตชาวัชรนันท์ (2556), นิศาชล ลีรัตนกร และชนิดา พันธมณี (2556) และนวพร บุญประสม (2556)

นอกจากนี้ยังพบด้วยว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องอาศัยประสบการณ์ด้านการจัดการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาศัยกลยุทธ์การบริหารจัดการด้านการตลาด ได้แก่ กำหนดผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ราคาเหมาะสมและชัดเจน สถานที่บริการที่ปลอดภัย สะอาด ปลอดภัย ใช้วิธีการสื่อสารที่เข้าถึงนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพูดปากต่อปาก ด้วยผู้ให้บริการที่มีความรู้ ความชำนาญในบริการด้านสุขภาพ (สุชาติ วงษ์ชัยภูมิ, 2551; อีสวิต อยู่วิวัฒน์, 2553; นพมลลี เตชาวัชรนันท์, 2556; นพปฎล สมิตานนท์, 2553; วรลักษณ์ เขียวมีส่วน, 2550; นิรมล คำเอี่ยม, 2553; เพชรา บุคสีทา, 2552; วันวิสา บุตรละคร, 2554; สุนิสา เพ็ญทรัพย์ และปวันรัตน์ แสงสิริโรจน์, 2555; ณรงค์ พลธิรักษ์,

2557; นวพร บุญประสม, 2556)

สิ่งสำคัญที่นับเป็นข้อได้เปรียบในแง่การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และสุขภาพของประเทศไทยก็คือไทยจัดได้ว่าเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวหลักโดยมีแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลป่าไม้ภูเขาศิลปวัฒนธรรมอาหารสถานบันเทิงและแหล่งช้อปปิ้งซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการทางการแพทย์ได้เป็นอย่างดีสิ่งนี้เองที่ทำให้ชาวต่างชาติเดินทางมารับการรักษาพยาบาลและท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องจนสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวเหล่านี้เพิ่มขึ้นทุกปี

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์แบ่งเป็น 3 ข้อ ดังนี้

ผลการวิจัยที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนของจังหวัดปราจีนบุรีผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่ม ซึ่งแสดงถึงความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันได้

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มชุมชน และตัวแทนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพและการบำบัดเพื่อสุขภาพ เช่น กลุ่มสมุนไพรไทย สนับสนุนผลการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับทำเลที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวต่อความพร้อมและความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตต่อคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่มีต่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ ดังภาพ 3

<p>จุดแข็ง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มชุมชนและตัวแทนชุมชนที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพและการบำบัดเพื่อสุขภาพ เช่น กลุ่มสมุนไพรรไทย มีการสนใจ และเข้าใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างดี 2. เนื่องจากความรู้ด้านสมุนไพร และการบำบัดเพื่อสุขภาพ เช่น การนวด เป็นความรู้เฉพาะด้าน ซึ่งกลุ่มชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของตนเอง สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชมได้ โดยไม่ต้องผ่านมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 3. ท่าเลที่ตั้งจังหวัดปราจีนบุรีอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวแบบวันเดียวได้และนอกจากนั้นยังมีสถานที่ที่เป็นที่รู้จักด้านสุขภาพและการบำบัดเพื่อสุขภาพ เช่น พิพิธภัณฑ์แพทย์แผนไทย ณ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร หมู่บ้านสมุนไพรรดบัง เป็นต้น ทำให้สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อมั่นในการเดินทางมาเที่ยวเชิงสุขภาพมากขึ้น 4. องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนกลุ่มชุมชนเป็นอย่างดี โดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ได้แก่การนำพันธุ์พืชสมุนไพรมาแจกจ่ายเพื่อเพาะปลูก และรับซื้อสมุนไพรเพื่อนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่าง ๆ 	<p>จุดอ่อน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังมีการจัดตั้งไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและไม่เป็นทางการ กลุ่มชุมชนแต่ละกลุ่มดำเนินการจัดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบต่างคนต่างทำ 2. กลุ่มชุมชนยังมีทัศนคติที่ค่านึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจของตนเองมากกว่า ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายไม่เป็นรูปธรรมที่เข้มแข็งและยั่งยืน 3. กลุ่มชุมชนยังขาดช่องทางที่จะติดต่อนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและขาดการบริหารจัดการที่ดี ถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวในเวลาเดียวกัน จะทำให้บริการไม่ทั่วถึง 4. ที่พักแรม และร้านอาหารสุขภาพ เป็นธุรกิจที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังมีจำนวนน้อย และไม่มีป้ายบอกทางขนาดใหญ่ รวมทั้งไม่มีถนนสายหลักตัดผ่าน ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางลำบาก 5. ชุมชนขาดการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดปราจีนบุรีให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวในวงกว้าง 6. การให้บริการด้านสุขภาพบางประเภทต้องบำบัดและรับบริการเป็นรายบุคคล ดังนั้นถ้านักท่องเที่ยวเดินทางมาพร้อมกันเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องมีการนัดล่วงหน้าซึ่งเป็นข้อจำกัดของการให้บริการ
<p>โอกาส</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กระแสการให้ความสนใจต่อสุขภาพของคนไทยที่เพิ่มขึ้น ทำให้การท่องเที่ยวสุขภาพในไทยมีศักยภาพสูงมากและมีแนวโน้มขยายตัวค่อนข้างสูง และประเทศไทยมีความพร้อมด้านทรัพยากรทำให้ผลิตภัณฑ์และบริการด้านสุขภาพขยายตัวสูงขึ้น 2. แนวโน้มปัญหาและความสนใจด้านสุขภาพของประชาชนโลกเพิ่มขึ้น จึงทำให้ความต้องการบำบัดด้านสุขภาพตามธรรมชาติเติบโตขึ้นปีละมากกว่าร้อยละ 20 ทั่วโลก และคาดว่าจะเติบโตไปอีกในอนาคตข้างหน้า 3. นักท่องเที่ยวเสียค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยในการท่องเที่ยวต่อหัวต่ำเหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในประเทศไทยที่ต้องการความคุ้มค่าในการท่องเที่ยว 	<p>อุปสรรค</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นักท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรีส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวตามฤดูกาล และนิยมมาท่องเที่ยวแบบผจญภัยหรือการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์มากกว่า เช่น การล่องแก่งหินเพิง เป็นต้น

ภาพ 3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคมีต่อการพัฒนาเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาระดับการสนับสนุนของภาครัฐและภาคเอกชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี จากข้อมูลการสัมภาษณ์เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ ได้แก่ ผู้แทนของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลาง เขต 8 เทศบาลตำบลโพธิ์งาม เป็นกลุ่มผู้ผลิตไม้กวาดจากไม้ไผ่ ผู้ใหญ่บ้าน ผลการวิเคราะห์และการอภิปรายผลด้านศักยภาพของระดับการสนับสนุนขององค์กรภาคเอกชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ ได้แก่ สมาคมท่องเที่ยวปราจีนบุรี (Prachinburi Tourism Association (PTA)) กลุ่มชุมชนหมู่บ้านดงบัง ตัวแทนกลุ่มชุมชน หมู่บ้านดงบัง สรุปได้ตามผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ชุมชน ลักษณะของชุมชนมีศักยภาพและความเข้มแข็งในการรวมตัวและบริหารจัดการรวมถึงการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ การบำบัดเพื่อสุขภาพและของฝากของที่ระลึก เช่น กลุ่มหมู่บ้านกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง กลุ่มหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับเฉลิมพระเกียรติกลุ่มอาชีพสตรีทำไม้กวาดและกลุ่มหมู่บ้านไทยพวนโดยการพัฒนาของแต่ละชุมชนดังกล่าวเป็นการพัฒนาแบบการพึ่งพาตนเองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เกิดจากการรวมกลุ่มเครือข่ายนั้นได้พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุชาติ งามชัยภูมิ (2551) และนพมลิตี เตชวชิรนนท์ (2556) ที่พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบการพึ่งพาตนเองของชุมชน

2. หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานสนับสนุน พบว่า ภาครัฐและหน่วยงานสนับสนุนได้จัดให้มีโครงการต่างๆ เพื่อสนับสนุนและรองรับการรวมกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเช่น โครงการยุวมัคคุเทศก์ ของจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนให้เกิด

ความรักในถิ่นฐานบ้านเกิดและนำอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชนมานำเสนอเพื่อให้เกิดเป็นการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เข้าด้วยกัน ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการศึกษาของนพภูฏ สมิตานนท์ (2553) และวรลักษณ์ เขียวมีส่วน (2550) ที่พบว่า ภาครัฐและหน่วยงานสนับสนุนมีบทบาทสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนในทุกๆระดับ สำหรับชุมชนนี้ โรงพยาบาลศูนย์เจ้าพระยาอภัยภูเบศรเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงเครือข่ายของธุรกิจชุมชน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยให้การสนับสนุนพันธุ์พืชสมุนไพร การให้องค์ความรู้ และรับซื้อสมุนไพรเพื่อนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่าง ๆ

ผลการศึกษาศักยภาพวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือศึกษาและเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผลการวิจัยมีดังนี้ ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามที่เก็บจากนักท่องเที่ยวที่ได้เข้าร่วมโครงการนำร่องเพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โสด และมีรายได้ต่อเดือนสูงกว่า 20,001 บาท

ผลการประเมินการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อหมู่บ้านดงบังและการเยี่ยมชมโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร พบว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวหมู่บ้านดงบังที่เป็นหมู่บ้านผู้ปลูก ผลิตและแปรรูปสมุนไพรมีความพึงพอใจในด้านสังคมและวัฒนธรรม ความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจด้านการบริการโดยรวมและความพึงพอใจด้านการจัดจำหน่ายของฝากและของที่ระลึกโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมินการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยความพึงพอใจด้านการจัดจำหน่ายของฝากและของที่ระลึกโดยรวม และความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ดังตาราง 2

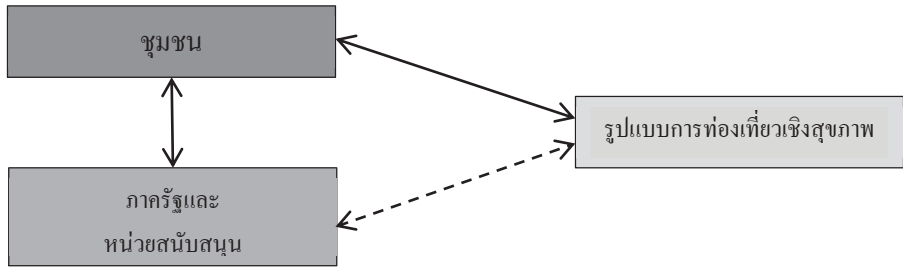
ตาราง 2 ผลการประเมินการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการการทอเกี่ยวเชิงสุขภาพ จังหวัดปราจีนบุรี (n=22)

การประเมินการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการการทอเกี่ยวเชิงสุขภาพ	บ้านดงบัง			รพ. เจ้าพระยาอภัยภูเบศร		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
การมีส่วนร่วมโดยรวม	4.23	.472	มากที่สุด	4.44	.249	มากที่สุด
ความพึงพอใจด้านการบริการโดยรวม	4.20	.425	มาก	4.39	.275	มากที่สุด
ความพึงพอใจด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมโดยรวม	4.28	.352	มากที่สุด	4.41	.202	มากที่สุด
ความพึงพอใจด้านการจัดจำหน่ายของฝากและของที่ระลึกโดยรวม	4.05	.454	มาก	4.45	.339	มากที่สุด
ด้านสังคมและวัฒนธรรมโดยรวม	4.30	.413	มากที่สุด	4.35	.332	มากที่สุด

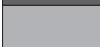
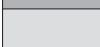

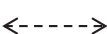
นอกจากนี้ยังพบว่านักทอเกี่ยวมีความคิดเห็นที่แนวโน้มนักทอเกี่ยวเชิงสุขภาพบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี ยังขยายตัวได้อีกมาก ส่วนโรงพยาบาล เจ้าพระยาอภัยภูเบศร พบว่า กลุ่มนักทอเกี่ยวทั้งหมดมีความคิดเห็นที่แนวโน้มนักทอเกี่ยวเชิงสุขภาพ โรงพยาบาลศูนย์เจ้าพระยาอภัยภูเบศร ยังขยายตัวได้อีกมาก คิดเป็นร้อยละ 100 ผลการศึกษาสนับสนุนผลการศึกษาของเพชรบุตสีทา (2552) และวันวิสาขบูชา (2554) ที่พบว่าแนวโน้มนักทอเกี่ยวเชิงสุขภาพยังขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับ ผลการศึกษาด้านรูปแบบการทอเกี่ยวเชิงสุขภาพที่เหมาะสม พบว่า ควรต้องเป็นการต่อยอดให้การพัฒนาการทอเกี่ยวเชิงสุขภาพแบบพึ่งพาตนเองที่ไม่เน้น “คนใดคนหนึ่ง” อย่างเดียว แต่ต้องประสานการรวมกลุ่มเครือข่ายการทอเกี่ยวเชิงสุขภาพ เข้าถึง “กลุ่ม” หรือ ชุมชนที่ทำให้เกิดรูปแบบเครือข่ายการทอเกี่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรี โดยการจัดการทอเกี่ยวที่มีฐานการเรียนรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตตั้งแต่ ต้นน้ำ ถึงปลายน้ำ ของพืชสมุนไพร และบำบัดรักษาดูแลสุขภาพ จากหน่วยงานมืออาชีพ และ

เปิดโอกาสให้มีการเสนอและจัดรูปแบบโปรแกรมการทอเกี่ยวเชิงสุขภาพของนักทอเกี่ยวแต่ละคนตามสภาพความพร้อมของร่างกายและความพร้อมทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยควรมีการสอดแทรกความรู้ พร้อมๆ กับสร้างความเพลิดเพลินทางจิตใจ จากการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในรูปแบบชมรมชมรมชาติ เช่น การขี่จักรยานชมรมชมรมชาติ ชมสถานที่เชิงประวัติศาสตร์ โดยมียุวมัคคุเทศก์ที่เป็นนักเรียนเป็นไกด์ท้องถิ่นให้การดูแล และชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพของจังหวัดสามารถแนะนำด้านความปลอดภัยในการขี่จักรยาน นอกจากนี้ ควรจัดให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ใช้สมุนไพรเป็นส่วนประกอบที่สำคัญแก่นักทอเกี่ยวจัดปรุงโดยกลุ่มแม่บ้านตามวิถีการกิน การอยู่แบบท้องถิ่น เช่น การกินผักพื้นบ้าน และผลไม้สดอินทรีย์ซึ่งนักทอเกี่ยวอาจสามารถจัดและปรุงเมนูอาหารเพื่อสุขภาพของตนเอง ด้วยคำแนะนำจากเกษตรกรที่เชี่ยวชาญฝ่ายโภชนาการด้านสมุนไพรจากโรงพยาบาลผลการวิเคราะห์ทัศนคติของการสนับสนุนของหน่วยงานการร่วมมือและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการทอเกี่ยวชุมชนเชิงสุขภาพดัง ภาพ 4

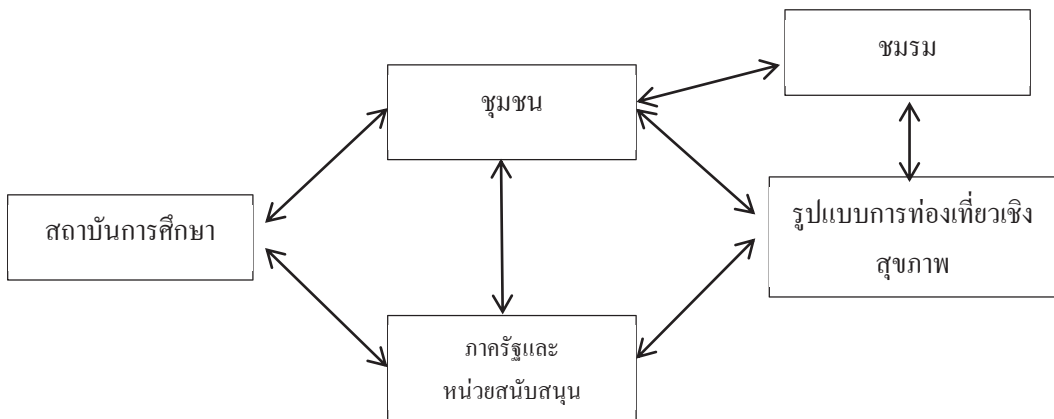
ภาพ 4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพของการสนับสนุนของหน่วยงานการร่วมมือและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ

	หมายถึง	ศักยภาพ/การสนับสนุนของหน่วยงานในระดับมาก
	หมายถึง	ศักยภาพ/การสนับสนุนของหน่วยงานในระดับปานกลาง
	หมายถึง	ศักยภาพ/การสนับสนุนของหน่วยงานในระดับน้อย
	หมายถึง	ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนในระดับมาก
	หมายถึง	ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนในระดับปานกลาง

การประยุกต์ใช้ผลการวิจัย

จากกรอบแนวความคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพข้างต้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืนออกเป็น 3 ด้านที่มีความสัมพันธ์กับการ

พัฒนาเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืน ได้แก่ ชุมชน ภาครัฐ และหน่วยงาน ดังนั้นในอนาคตศักยภาพของการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชน

ภาพ 5 การวิเคราะห์ศักยภาพ/การสนับสนุนของหน่วยงานการร่วมมือและการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพที่นำเสนอ

เชิงสุขภาพจะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชมรมการท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรี และสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนในด้านการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การศึกษานี้ได้เสนอแนะสำหรับชุมชนในด้านการสร้างเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังนี้

กลุ่มชุมชนควรมีการพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจาก

การศึกษาพบว่า ชุมชนมีความรู้ความสามารถด้านการเกษตร สมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับเป็นอย่างดีมาก แต่ยังคงขาดการพัฒนาผสมผสานรูปแบบการบริหารจัดการ รวมถึงสร้างกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริม สนับสนุนโดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.)และ

สถาบันการศึกษาด้วยการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดการรวมกลุ่มหรือเครือข่ายเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ชุมชนควรรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนนั้นคือความรู้จักเกี่ยวกับการบำบัดรักษาด้วยสมุนไพรมาใช้

ทดแทน ยาที่เกิดจากการสังเคราะห์ทางเคมีขึ้น ในการนำเสนอเพื่อใช้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ในด้านการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีนั้น จากผลการศึกษา พบว่าองค์กรภาครัฐได้ให้การสนับสนุนกลุ่มชุมชนเป็นอย่างดี โดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ ได้แก่ การนำพันธุ์พืชสมุนไพรมาแจกจ่ายเพื่อเพาะปลูก และรับซื้อสมุนไพรเพื่อนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่างๆ รวมถึงให้การสนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและธุรกิจต่อเนื่อง เช่น โครงการยุวมัคคุเทศก์ของสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรี ที่ได้จัดขึ้นนั้น นับเป็นโอกาสให้เกิดการเชื่อมโยงกับการ

ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงเกษตร โดยอาศัยยุวมัคคุเทศก์เหล่านี้ อีกทั้งยังช่วยสร้างจิตสำนึกด้านการรักษาท้องถิ่นแก่เยาวชนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

นอกจากนี้หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ สมาคมการท่องเที่ยวของจังหวัด ให้การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงส่งเสริมสุขภาพและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับตัวแทนกลุ่มชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านเครือข่ายและจะทำให้เกิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนรวมถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายของธุรกิจชุมชน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ อันนำมาซึ่งความยั่งยืนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพต่อไป

ข้อเสนอในการทำวิจัยในอนาคตการศึกษาที่ควรดำเนินการต่อไป ได้แก่

ควรมีการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการปลูกการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรจากเกษตรกรว่ามี

การสื่อสารในชุมชนอย่างไร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและถูกต้อง

ควรศึกษาเจาะลึกกระบวนการรวมกลุ่มของชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน

บ้านดงบังเพื่อเสาะหาปัจจัยที่จำเป็นในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชนโดยเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืน

ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการรวมกลุ่มของชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของ

ชุมชน ได้แก่ หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับที่มีการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์เพื่อหาจุดเด่นที่มี และร่วมกันเป็นกลุ่มเครือข่ายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ควรศึกษา วิเคราะห์ ตลอดจนสังเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับท้องถิ่น

ในพื้นที่เชื่อมโยง และ แหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ของจังหวัดปราจีนบุรี ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ควรศึกษาเพิ่มเติมด้านการจัดการท่องเที่ยวสุขภาพชุมชนแบบเครือข่ายชุมชนของชุมชนอื่นๆ ของจังหวัดอื่นๆ ที่มีสถานะแวดล้อมคล้ายๆ กัน เพื่อพัฒนาตัวอย่างของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชนโดยเครือข่ายชุมชนอย่างยั่งยืน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). *ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ*. ค้นหาคจาก <http://thai.tourismthailand.org/สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรม/ประเภทกิจกรรมท่องเที่ยว/ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ>.
- _____ (2556). *ข้อมูลนักท่องเที่ยว*. ค้นหาคจาก <http://www.ryt9.com/s/nnd/1319316>.
- _____ (2557). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11*. ค้นหาคจาก <http://www.tourismkm-asean.org/>
- กรมการท่องเที่ยว. (2558). *สรุปสถานการณ์พักรม จำนวนผู้เยี่ยมเยือน และรายได้จากผู้เยี่ยมเยือน*. ค้นหาคจาก <http://www.tourism.go.th/home/details/11/221/24335>.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2558). *ประเด็นยุทธศาสตร์*. ค้นหาคจาก <http://www.cdd.go.th/aboutus1.php>.
- จิรารัตน์ พัฒนาคหะ. (2552). *กลยุทธ์การพัฒนาเครือข่ายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดกำแพงเพชร*. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ชินีเพ็ญ ศรีชัย. (2553). *กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อพัฒนาเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมของแกนนำเครือข่าย ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น (OTOP) จังหวัดนราธิวาส*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณรงค์ พลธิรักษ์. (2557). Community Based Historical and Cultural Tourism in East Coastal Area. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 9(2), 3-15.
- นพปฎล สมิตานนท์. (2553). *กลยุทธ์สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิทยาศาสตร์การกีฬา, คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพมลธิ เตชวชิรนานนท์. (2556). *การวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นวพร บุญประสม. (2556). การปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยชุมชนกรณีศึกษา สวนสมุนไพรแอนนี อำเภอบัวโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิชาการ การท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 9(2), 66-84.
- นิศาชล ลีรัตนกร และชนิดา พันธมณี. (2556). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืนในจังหวัดเชียงใหม่*. งานวิจัย, สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิรมล คำเอี่ยม. (2553). *แนวโน้มพฤติกรรมกรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประชาชนใน กรุงเทพมหานคร*. สารนิพนธ์ บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- โฆสิต ปันเปียมรัตน์. (2533). *ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ปัทิตตา ต้นดิเวกุล. (2546). *โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาบริการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ*. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 22(2), 48-53.
- ปัทงกร วงศ์ชิตวรณ. (2551). *การพัฒนาเครือข่ายระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบครบวงจรภายใต้นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของจังหวัดตาก*. งานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- เพชรรา บุคสีทา. (2552). *การจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร*. งานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ภคพันธ์ ศาลาทอง. (2546). *กระบวนการจัดตั้งและดำเนินงานของเครือข่ายกองทุนกลางเขตจตุจักร กรุงเทพฯ*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรลักษณ เชียงมีส่วน. (2550). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้านสปา บริเวณแหล่งท่องเที่ยวตำบลหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. วิทยานิพนธ์ วท.ม (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม), บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- วันวิสา บุตรละคร. (2554). *การพัฒนาอำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่เพื่อขับเคลื่อนสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ*. การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว, คณะวิทยาการจัดการจัดการ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สนธยา พลศรี. (2554). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ภูมิศึกษา กลุ่มผลิตภัณฑ์กะปิบ้านพระพุทธ อำเภอเทพา และกลุ่มผลิตภัณฑ์กะปิบ้านปากบางสะกอม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. งานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สมดี หงส์ไพศาลวิวัฒน์. (2548). โอกาสและกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวสุขภาพในประเทศไทย ภูมิศึกษาเฉพาะกลุ่มเอเชียแปซิฟิก ยุโรป และอเมริกา. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 28(105), 1-26.
- สุชาดา วงษ์ชัยภูมิ. (2551). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนิสา เพ็ญทรัพย์ และปวันรัตน์ แสงสิริโรจน์. (2555). พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ภูมิศึกษาบ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง. งานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปราจีนบุรี. ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดปราจีนบุรี. ค้นหาคจาก <http://prajinburimots.go.th/>
- อิสวัต อยู่วิวัฒน์. (2553). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของกลุ่มเป้าหมายในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาการตลาด, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

References

- Tourist Authority of Thailand. (2009). *Health tourism*. Retrieved January 10, 2014, from <http://thai.tourismthailand.org/Tourist Attractions and activities/Type of tourist activities/Health tourism>
- _____ (2013). *Tourists Facts and Figures*. Retrieved January 15, 2014, from <http://www.ryt9.com/s/nnd/1319316>
- _____ (2014). *National Social and Economic Development Plan No. 11*. Retrieved March 10, 2015, from <http://www.tourismkm-asean.org/>
- Department of Community Development. (2015). Strategic topics. Retrieved January 10, 2016, from <http://www.cdd.go.th/aboutus1.php>
- Chirarat Patanakuha. (2009). *Strategic for OTOP Network Development of Khampengphet province*. Master Thesis, Ratchaphat Khampengphet University. (In Thai)
- Chinipen Srichai. (2010). *Communication Strategy for Participative-based Networking of OTOP's Core players in Naratiwas province*. Master Thesis, Sukhothai Thammathirat Open University. (In Thai)
- Narong Paleeraksa. (2014). Community Based Historical and Cultural Tourism in East Coastal Area. *Journal of Services and Thai Tourism*, 9(2), 3-15.
- Noppadol Samitranon. (2010). *Strategies for Promoting Health Tourism in Nonthaburi province*. Master Thesis, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Nopmolly Thechwachnanont. (2013). *An Analysis of Potentiality of Health Tourism Enterprises in Chiangmai province*, Master Thesis, Chiangmai University. (in Thai)
- Naowaporn Boonprasom. (2013). An Adaptation of Local Wisdom in Thai Traditional Medical to Community-based Tourism Promotion A case study of Anny Herb Garden Amphor Phosai, Ubonratchathanee province. *Journal of International Thai Tourism*, 9(2), 66-84.

- Nisachol Leeratanakorn and Chanida Pantamane. (2013). *Sustainability Development of Potentiality in Health Tourism in Chaingmai province*. Institute of Research and Agriculture Academic Promotion, Mae Jo University.(In Thai)
- Niramol Kameiam. (2010). *Trend of Health Tourism Visitors' Behavior in Bangkok*, Master Independent Paper, Srinakarinwirot University.(In Thai)
- Kosit Panpiemras.(1990). *Natural Resources and Rural Development*. Bangkok. Rungsil printing.
- Patitta Tantivejkul. (2003). A Study project of tourism services development in Health Promotion Tourism. *TAT Tourism Journal*. 22(2), 48-53.
- Papungkorn Wongchidwan. (2008). *Cluster development between government, private and community for product development base on OTOP policy, Tak province*. Research of Uttaradit Rajabhat University.(In Thai)
- Petchara Budseeta. (2009). *Community tourism marketing management of Nakhonchum, kamphaengphet province*. Research. Kamphaeng Phet Rajabhat University.(in Thai)
- Phachaphon Salathong. (2003). *The organization process and operation of Central Fund Network, Jutujak District, Bangkok*. Master of Art in social work. Thammasat University. (In Thai)
- Woralak Keawmeesoun. (2007). *A Study of Health spa Tourism Development in the attraction places, Hua Hin district, Prachuapkhirikhan province*. Master thesis. Master of Science Degree in Ecotourism Planning and Management. Graduated school. Srinakharinwirot University.(In Thai)
- Wanwisa Bootlakhon. (2011). *The development of opportunity of Sankamphaeng district, Chang Mai move to health tourism*. Master independent study. Master of Business Administration program in tourism management. Khon Kaen University.(In Thai)
- Sontaya Ponsri. (2011). *Preparation Action Research for the Development of Community Enterprise Network : A Case Study of Shrimp Paste Production Groups of Baan Phra Phut, Amphoe Thepha and Baan Pak Bang Sakom, Amphoe Jana, Songkhla province*. Research. Songkhla Rajabhat University.(In Thai)
- Somdi Hungpaisanwiwat. (2005). Opportunity and marketing strategy of health tourism in Thailand Case study: Asia-Pacific Europe and America. *Journal of Business administration*. 28(105), 1-26.
- Suchada Nguangchaiyapoom. (2008). *Community-based tourism management by Ban Prasart Community, Non Sung district, Nakorn Ratchasima province*. Master thesis. Master of Arts Program in Development Administration. Graduated school. Khon Kaen University.(In Thai)
- Sunisa Pensupand and Pawanrat Saengsiroj. (2012). *Behavior and Satisfaction of Thai Tourists towards Health Tourism, Raksawarin Hot Spring, Ranong Province, Thailand*. Research report. Suan Sunandha Rajabhat University.(In Thai)
- The Office of Sport and Tourism Prajinburi province. (2014). *Summary of Tourism information of Prajinburi province*. Retrieved May 21, 2014, from <http://prajinburi.mots.go.th/>
- Issawat Yuwiwat. (2010). *Marketing Mix factor influencing health tourism behavior of customer in Bangkok Metropolitan area*. Master thesis. Master of Business Administration. Ramkhamhaeng University. (In Thai)